

ONDER DE LOEP

**Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal**

COLOFON

Redactie:

André Bolt
Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611
e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij voor het december nummer dient uiterlijk 15 november 2011 binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:

Bruine kikker
(*Rana temporaria*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
TERUGBLIK	4
SENIORENGROEP	10
WEUSTHAGDAG 3 JULI 2011	11
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE	12
GRAUWE KIEKENDIEF	12
OLIFANTSRUPS	13
BOMENWANDELINGEN	13
CURSUS 'NATUUR-IN-DE-STAD' IN NOVEMBER	14
NIEUWE ZOOGDIERENATLAS OVERIJSEL	14
LANDELIJKE DAG SOVON	15

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 30,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,- **(betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening 6239 77 591 t.n.v. Penning-meester KNNV, afdeling Hengelo / Oldenzaal).**

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter (en ledenadministratie)

Bernard Wanders

van Heemskerkstraat 31, 7622 JG Borne, ☎ (074) 2668487

E-mail: jbwwanders@hotmail.com

◆ Secretaris

Jan Zwienenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwienenberg@hccnet.nl

◆ Penningmeester

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: janweernink@wxs.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annet Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

◆ Bestuurslid, redactie 'Onder de Loep' en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ Website: www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Vergaderen kan af en toe een feest zijn, maandag 22 augustus waren we te gast in Villa Oosterhof bij het Lonnekermeer. Onze secretaris was hier tijdelijk woonachtig en had het bestuur uitgenodigd. Je ziet dat bestuurslid zijn van onze afdeling heel prettig kan zijn!

Minder leuk is het echter te horen dat onze penningmeester ook dit jaar weer veel moeite heeft om van een tiental leden de contributie los te weken, kom op mensen, zo hoeft dat toch niet. Teleurstellend is ook het aantal aanmeldingen voor de studiedag van het gewest op 3 september. Daar moeten nog tenminste twintig bij om het door te laten gaan. Hopelijk zijn alle voorbereidingen niet voor niets geweest.

Goed nieuws is er gelukkig ook. De statuten van de KNNV afdeling Hengelo-Oldenzaal zijn op 13 mei 2011 bij de notaris gepasseerd en daarmee rechtsgeldig. Je kunt ze raadplegen en downloaden via onze afdelingswebsite onder het kopje "Info→Organisatie".

In de laatste jaarvergadering kwam de wens naar voren om eens per jaar een avond te organiseren waarop leden die dat willen iets vertellen en/of foto's laten zien van hetgeen hun is opgevallen het afgelopen jaar. We hebben besloten dat dit te organiseren op onze nieuwjaarsbijeenkomst in januari. In de volgende Onder de Loep wordt dit nader aangekondigd. U kunt zich al vast voorbereiden op een bijdrage.

Bernard Wanders

In memoriam Hes Wegerif

Op 15 april 2011 is Hes Wegerif rustig ingeslapen, ze zou 18 april 2011 86 jaar zijn geworden. De laatste drie jaren moest ze door een ongeneeslijke ziekte in het Trivium te Hengelo verblijven.

Donderdag 21 april 2011 was er een plechtige herdenkingsbijeenkomst in de Remonstrantse kerk in Hengelo. Haar vader is vroeger dominee geweest in de Remonstrantse kerk te Rotterdam. Ook Hes had een bijzondere band met deze kerk in Hengelo.

Dochter Clarion vertelde over het leven van Hes in Dordrecht, Utrecht, Rotterdam en Hengelo. Hes was lid van de KNNV vanaf eind jaren vijftig.

Landelijke activiteiten:

- kampeer-busreis naar de Pyreneeën
- tussen 1968-1973 nam ze met dochter Clarion deel aan verzorgde gezinskampen op Terschelling, Schiermonnikoog, Gerolstein (D) en Schotland
- Hemelvaart – Pinksterkampen
- ze was tevens lid van de KNNV Geologie en Landschap en woonde hiervan excursiedagen, lezingen en weekends bij.

In de regio:

- lid determineergroep in de jaren '70
- betrokkenheid: vergaderingen, kascommissies, lezingen
- 5-daagse excursies van de gewestelijke KNNV in de jaren '90.

Dochter Clarion vertelde over de kampeerreizen het volgende: naast de twee tenten van moeder en dochter stond een derde piepklein tentje voor de pop van Clarion, door Hes zelf gemaakt.

Jeanine van Zomeren, waar ze dertig jaar een 'maatschap' mee vormde, vertelde over hun leven samen en over de jaarlijkse reis naar Zwitserland en de verre reis naar Nieuw-Zeeland, waar de flora en fauna zo anders is. Zo omstreeks 1987 hebben Hes en Jeanine de excursiecommissie ondersteund met ideeën en hebben ze samen de leiding gehad over b.v. excursies naar de Hakenberg en het Hanhof in de Lutte. Dankzij Jeanine, die Hes in een rolstoel regelmatig door de bomenrijke Woolderes duwde, kon zij tot het laatst van de planten in de tuinen genieten.

We bewaren aan Hes prettige herinneringen en wensen Jeanine en Clarion en familie alle sterkte.

Henri Ludwig

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de Boerhaavelaan te Hengelo op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het speeltuingebouw 't Lansink' aan de Twijnstraat te Hengelo. De speeltuinvereniging en het wijkcentrum zijn gefuseerd en het bestuur heeft liever niet dat de poort van de speeltuin open is als er ook andere activiteiten in het wijkcentrum plaatsvinden. Dit betekent dat u voortaan de voordeur van het wijkcentrum moet nemen (Twijnstraat 8). Mocht het wijkcentrum op de betreffende avond toch gesloten zijn, dan gaat de poort van de speeltuin uiteraard wel open (Twijnstraat 6). Bij een dichte deur dus even iets verder lopen. Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zaterdag	10	sep 2011	<i>Heide schonen:</i> Benteler heide
Zondag	11	sep 2011	<i>Excursie:</i> Haaksbergerveen
Zaterdag	24	sep 2011	<i>Heide schonen:</i> Benteler heide
Zondag	25	sep 2011	<i>Excursie:</i> het Oosterveld
Zaterdag	08	okt 2011	<i>Excursie:</i> Twickel
Zaterdag	22	okt 2011	<i>Excursie:</i> Borkeld
Zaterdag	03	dec 2011	<i>Excursie:</i> Engbertsdijkvenen

Excursie: Haaksbergerveen

Datum : Zondag 11 september 2011
Thema : Veenwandeling
Tijd : 09.00 uur
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong

Het Haaksbergerveen is 32 ha. groot en ligt ten zuidoosten van Haaksbergen tegen de Duitse grens. Dit veengebied bestaat uit al-dan-niet vergraven hoogveen.

Het veen is verraderlijk, maar prachtig. Verraderlijk, omdat het veendek heel dun kan zijn. Onder het veendek bevindt zich moeras.

Het veen heeft een stevige klei- en leemlaag, maar die zit redelijk diep. De hogere delen, waar weinig of geen turf gestoken is, zijn begroeid met dopheide of vochtige struikvegetatie

In het lage centrale, uitgeveende gebied heeft zich een fraaie veenmosvegetatie ontwikkeld.

Het Haaksbergerveen kent een hoogteverschil van 3 meter, de meest oostelijke punt (Wennewickweg) ligt op 35 m NAP en de meest westelijke bij de Parkeerplaats Niekerkerweg op 31 m NAP.

Dit is genoeg om voor het zogenaamde sawamodel te kiezen. Achter elkaar zijn een reeks dammen aangelegd die elk ongeveer 35 cm water tegenhouden. Door overlopen zijn deze met elkaar verbonden. Op deze manier wordt het water weer in het veen vastgehouden.

Karakteristieke planten zijn: Veenpluis, Eenarig wollegras, Zonnedauw, Lavendelheide en Klokjesgentiaan.

Libellen: Er komen in het Haaksbergerveen 11 soorten juffers voor en 12 soorten glazenmakers voor.

U kunt in dit gebied o.a. de volgende broedvogels aantreffen: Wulp, Kievit, Patrijs, Boompieper, Geelgors, Fazant, Blauwborst, Roodborstappuut en Grauwe klauwier.

Van de overige diersoorten zijn aanwezig: Ree, groene kikker, bruine kikker en de heikikker, de adder en massaal voorkomend de levendbarende hagedis.

Levendbarende hagedis

Het Haaksbergerveen is van grote betekenis als biotoop voor de libellensoorten die kieskeurig zijn op een voedselarm milieu.

Het gebied heeft de status van Habitatrichtlijngebied met als belangrijkste gebied voor:

Habitattype: Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is.

Veenbossen: Berkenbos met veenmos Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot de Oeverkruid-orde (Littorelletalia uniflorae) en/of Dwergbiezen-klasse (Isoëto-Nanojuncetea) Noord-Atlantische vochtige heide met Dophei (Erica tetralix)

Soort: Grote modderkruiper en kamsalamander

Excursie: het Oosterveld

Datum : Zondag 25 september 2011
Thema : Paddenstoelen
Tijd : 09.00 uur
Duur : Ochtend
Coördinatie: Joop de Wit en Laurens van Run

Deze excursie, midden in het paddenstoelen-seizoen, gaat naar het Oosterveld, gelegen tussen de vliegveldweg en de spoorlijn naar Oldenzaal, en bereikbaar via de Oude postweg.

Het landgoed Oosterveld is eigendom van de familie van Heek, maar is vrij toegankelijk voor wandelaars. Vanwege de vele lanen met grote eiken en beuken en ook naaldhoutbosjes is het een goed paddenstoelengebied. Op een tochtje naar dit gebied vorig jaar in september vonden we (de Paddenstoelenwerkgroep) ruim 140 soorten, waaronder een viertal redelijk zeldzame gordijnzwammen.

Excursie: Twickel

Datum : Zaterdag 8 oktober 2011
Thema : Herfstwandeling
Tijd : 09.00 uur
Duur : Ochtend
Coördinatie: Harry de Jong

We zullen een gedeelte van de met Pasen 2011 geopende Umfassungsweg rond kasteel Twickel verkennen.

De Umfassungsweg is een wandelroute van ca. 9 km die de mooiste landschappen van het landgoed Twickel in een vloeiende lijn met elkaar verbindt. Onze wandeling voert over het westelijke gedeelte van de route. De Umfassungsweg is grotendeels aangelegd rond 1890. In 1891 overleed Petzold en waarschijnlijk is om die reden het laatste deel van de route nooit uitgevoerd.

Pas in 2011 is het laatste deel met financiële steun van de provincie Overijssel en de gemeente Hof van Twente gerealiseerd. Heel kenmerkend is dat de route bijna uitsluitend vloeiende bogen kent.

De Umfassungsweg is de enige wandelroute op het landgoed die met paaltjes is uitgezet. De vorm van de paaltjes is geïnspireerd op de Jachtpalen van het landgoed.

Deze van oorsprong zandstenen palen waren nodig om de jachtrechten op het landgoed veilig te stellen.

Excursie: Borkeld

Datum : Zaterdag 22 oktober 2011
Thema : Slotexcursie
Tijd : 09.00 uur
Duur : Ochtend (plm. 14.00 uur terug)
Coördinatie: Bert Oude Egbrink

Op de laatste reguliere excursie van het seizoen zullen wij een rondwandeling over de Borkeld maken.

Het is de bedoeling na afloop van de excursie koffie met wat erbij te nuttigen bij restaurant De Kemper aan de Kemperweg 4 in Markelo.

Excursie: Engbertsdijksvenen

Datum : Zaterdag 3 december 2011
Thema : Vogels
Tijd : **06.30** uur
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong

De Engbertsdijksvenen wordt 's winters door Blauwe kiekendieven uit de wijde omgeving gebruikt als slaappleats.

Er worden zowel de invliegende ('s avonds) als de uitvliegende ('s morgens) kiekendieven geteld. Wij kunnen een keer meelopen het gebied in met één van de tellers. Tevens zullen we vele rietganzen zien en met wat geluk ook de Klapekster.

Er kunnen maximaal 10 personen mee dus is opgave verplicht.

Opgeven uiterlijk **voor maandag 28 november** bij: Harry de Jong, telf. (074) 291 7611 of per e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Let op: we vertrekken om **06.30 uur** vanaf de bekende plek aan de Boerhavelaan.

Terugblik

Verslag excursie: Springendal

Datum : Zondag 22 mei 2011
Thema : Landschap
Deelnemers : 6
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Regen

Hoe het kan weet ik niet. Zondag 22 mei was de enige dag van de voorafgaande week dat het regende. Niet dat we niet blij waren met de regen na zo'n lange droge periode, maar waarom nu juist tijdens de excursie?

Maar ja, het is niet anders. Tijdens de excursie ging de cape dan ook vaak aan en uit. Het was ook niet zo dat we een verregende excursie hadden, maar het had beter gekund.

Desondanks was het een mooie excursie door één van de fraaiste gebieden van Twente. De deelnemers, 6 stuks hebben een interessante wandeling gemaakt. We zijn gestart vanaf de parkeerplaats bij de Paardenslenke.

Direct in het begin van de wandeling zagen we langs de rand van de akker een ree wegspringen. Even later, in het bos hoorden we de alarmroep van de Grote bonte specht.

Na wat zoeken zagen we in een beukenboom een rond gat, het nest van de specht, vermoedelijk met jong.

Hierna doorgelopen naar de "bronvijvers" en het erosiedal van de Springendaalse beek. Dit fraaie dal met zowel de Brede als de Gevlekte orchis. In de vijvers groeit Groot bronmos. Dit ligt nu, vanwege de lage waterstand of door werkzaamheden in grote plakken op de oever. Langs de oever van de beek vonden we volop Paarbladige goudveil en Kleine waterrepe afgewisseld door Holpijp en lidrus. In het heldere

beekje werd ijverig gespeurd naar beekprik. Deze werd niet gevonden, wel zagen we een platworm.

Bij de tweede vijver konden we goed zien hoe de storm van vorig jaar hier heeft huis gehouden. Nu is alles opgeruimd. De vijver heeft nu een open karakter gekregen, wat niet onaardig is. Het kan ook zijn dat Staatbosbeheer gebruik gemaakt heeft van de situatie. Even verderop aan de Mosbeekweg zagen we dat de storm een deel van de beukenlaan omver heeft geblazen. Deze is nu weer her ingeplant.

Wat moet het een ravage zijn geweest vlak na de storm. Je kunt ook goed zien dat sommige eiken helemaal asymmetrisch zijn gegroeid. Aan de lichtzijde hebben ze forse takken gemaakt en aan de donkere zijde bijna niet.

Even verder bij de camping van Brunnikhuis zijn we door de "bronweide" gegaan met Grote ratelaar, Bronkruid, Veldrus, Egelboterbloem, Echte koekoeksbloem, Zompzegge, Snavelzegge en Brede en Gevlekte orchis.

Gevlekte orchis

Het is een bijzonder gebied dat vrij toegankelijk is. Hierna via de graanakker weer terug naar de parkeerplaats. Bij de werkschuur nog even gekeken naar de uitgebloeide Zevenster. Het viel ons op dat we alleen maar akkers tegen kwamen met Rogge of Tarwe. Hierdoor kleurde de akkers geel van Kleinbloemige amsinckia, een plant uit de Ruwbladigenfamilie.

Vermoedelijk is deze met het zaaimengsel meegekomen. Verder vonden we nog Kromhals en de Korenbloem in de graanakkers. Deze vele graanakkers zijn een verademing met de overvloedige maïsakkers in de rest van Twente.

Al met al een mooie excursie op een regenachtige zondagmorgen. Op de terugweg naar Hengelo waren we de regen al snel vergeten, maar de mooie dingen blijven bewaard.

Waargenomen soorten

Vogels

Appelvink	Boerenzwaluw
Bonte Vliegenvanger	Ekster
Fitis	Grote Bonte Specht
Grote Lijster	Holenduif
Houtduif	Huismus
Huiszwaluw	Kauw
Kievit	Koekoek
Koolmees	Meerkoet
Merel	Ooievaar
Roodborst	Spreeuw
Tijftjaf	Tuinfluit
Vink	Wilde Eend
Winterkoning	Witte Kwikstaart
Zanglijster	Zomertortel
Zwarte Kraai	Zwartkop

Planten & Mossen

Beekpunge	Beuk
Biezenknoppen boterbloem	Blaartrekkende
Blauwe zegge	Brede orchis
Dwergzegge	Echte kamille
Echte koekoeksbloem	Egelboterbloem
Gewone margriet	Gewone vlier
Groot bronkruid	Grote ratelaar
Harig wilgenroosje	Hazenzegge
Holpijp	Hulst
Klein vogelpootje	Kleinbloemige amsinckia
Kleine brandnetel	Kleine leeuwenklauw
Kleine waterrepe	Korenbloem
Kromhals	Kruipende boterbloem
Lidrus	Moerasmuur
Moerasvergeet-mij-nietje	Paarbladig goudveil
Pitrus	Rogge
Scherpe boterbloem	Snavelzegge
Sterzegge	Tarwe
Taxus	Veldrus
Vleeskleurige Orchis	Waterpostelein
Wilde kamperfoelie	Wilde lijsterbes
Witte waterlelie	Zevenster
Zomereik	Zompzegge

Insecten

Icarusblaauwtje	Kleine Poppenrover
-----------------	--------------------

Verslag excursie: Lonnekermeer

Datum	: Zaterdag 4 juni 2011
Deelnemers	: 2
Leiding	: Bert Oude Egbrink
Weer	: Zonnig en warm

Op deze dag was er eigenlijk een excursie naar het Aamsveen gepland. Doordat er in dit gebied de dag ervoor een grote brand uitgebroken was, hebben we besloten als alternatief naar het Lonnekermeer te gaan.

Op het meer zagen we dat de Fuut en Meerkoet al jongen hadden. De Boomvalk die hier ook voorkomt, liet het helaas afweten. Door het prachtige weer vlogen er volop waterjuffers en libellen. Bij het grote meer bij het witte hek aan het einde van de Noordweg zagen we meerdere exemplaren van de Gevlekte witsnuitlibel.

De soort die hier in grote aantallen aanwezig is, staat op de Habitatrichtlijn en is daarmee één van de redenen waarom het Lonnekermeer aangewezen is als Natura 2000 gebied.

Op dezelfde plek zagen we twee Vuurlibellen, een libel die vanuit het zuiden naar Nederland is opgerukt en hier steeds vaker wordt gezien. Aan de onderzijde van het blad van een kort geleden afgezette Els zagen we oranje eitjes. Deze bleken van het Elzenhaantje te zijn waarvan de volwassen kevertjes talrijk aanwezig waren. Op de terugweg naar de auto zagen we nog enkele Kleine ijsvogelvlinders vliegen.

We kunnen terugzien op een geslaagde excursie. Volgend jaar moeten we maar eens gaan kijken in hoeverre het Aamsveen zich van de brand hersteld heeft.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boomklever
Buizerd	Fluiter
Fuut	Grauwe Gans
Kleine Karekiet	Knobbelzwaan
Koolmees	Kuifeend
Meerkoet	Pimpelmees
Spreeuw	Wilde Eend

Overig

Bastaardkikker	Bruine Kikker
----------------	---------------

Insecten

Bruin Zandoogje	Elzenhaantje
Gevlekte Witsnuitlibel	Gewone Oeverlibel
Groot Populierenhaantje	Grote Roodoogjuffer
Kleine Ijsvogelvlinder	Rietvink (rups)
Smaragdlibel	Viervlek
Vuurlibel	

Verslag excursie: Buurserveen

Datum : Zondag 19 juni 2011
Thema : Bos en Hei
Deelnemers : 3
Leiding : Harry de Jong
Weer : Regen

We vertrokken met drie personen bij een bewolkte hemel, maar gaandeweg de excursie begon het te regenen.

Op de parkeerplaats aangekomen vonden we een mooi exemplaar van de Kruidistel.

Op enkele plaatsen liet de Roodborsttapuit zich goed bekijken, zowel het mannetje als het vrouwtje. Bij het Buursermeertje stonden vele exemplaren van de Beenbreek in volle bloei.

Wat verder opviel was dat de Struikhei al flink in bloei begon te komen. Wat erg vroeg is.

Ondanks de regen toch een mooie tocht.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boompieper
Ekster	Fitis
Grasmus	Graspieper
Grote Bonte Specht	Holenduif
Houtduif	Kauw
Kneu	Koekoek
Meerkoet	Merel
Roodborst	Roodborsttapuit
Tuinfluitier	Vink
Witte Kwikstaart	Zwarte Kraai
Zwartkop	

Planten & Mossen

Brede Wespenorchis	Kantig Hertshooi
Kleine Zonnedaauw	Kruidistel

Verslag excursie: Punthuizen

Datum : Zaterdag 2 juli 2011
Thema : Blauwgrasland
Deelnemers : 18
Leiding : Bernard Wanders
Weer : Bewolkt met zon

Blauwgraslanden behoren tot de favorieten van de natuurbeschermers in ons land. Ook van mij, ik heb in mijn jeugd menig stil uurtje in mooie graslandjes doorgebracht.

Deze graslanden zijn nu bijna geheel verdwenen. Het zijn nu ook de meest kwetsbare en bedreigde land schappen. De naam, blauwgrasland, danken ze aan de soorten die in dat gebied voorkomen.

In de eerste helft van de vorige eeuw besloegen deze gebieden vele duizenden hectaren. Nu zijn het er nog maar een stuk of dertig, versnipperd over een groot aantal terreinen.

Het gaat nu om het behoud van deze reservaten. Uitbreiding werd lange tijd voor onmogelijk gehouden. Herstel projecten die in de laatste tijd uitgevoerd zijn geven een gevoel van optimisme.

Hier behoort ook het herstel van het NO Twentse Punthuizen bij. Dit arsenaal blauw grasland werd flink vergroot door het afgraven van maisakkers in de directe nabijheid.

Het gebied bevat nu ong. 40 hectare heidelandschap waarvan 5-6 hectare blauwgrasland is. In de jaren 50 is het gebied als boerengrond gebruikt waar een deel van werd bemest en een deel was alleen hooiland.

Het blijkt nu dat de natuur voldoende kracht heeft om zich te herstellen. Het beleid is gericht op de stelling in juni maaien en afvoeren.

Zeldzame plantensoorten komen er nu weer voor zoals o.a. de Blauwe en Zeegroene zegge, de Spaanse ruiter, Blauwe knoop, Pijpenstro, Tandjesgras en Tormentil.

Het gebied heeft een voedselarme bodem, deze wordt gevoed door regenwater aan de ene kant en door kalkrijk grondwater vanuit Duitsland aan de andere kant.

Het gaat hierbij om een menging in de juiste verhouding en een afwisseling van natte perioden in de winter en een droge in de zomer. Hieruit is dus vast te stellen dat dit gebied zeer kwetsbaar is.

Er is een beheersplan opgezet. Ook voor het iets meer naar het noorden gelegen Stroothuizen beiden in eigendom van het Staats Bosbeheer.

Het is eigenlijk een voortzetting, met als voorbeeld de oude werkwijzen die de boeren gebruikten in deze gebieden. Het is een erg fijnmazig beheer. Er wordt nu ook door vrijwilligers hulp geboden!

Bernhard heeft voor de excursie een afspraak gemaakt met Rick Ruis, deze is medewerker van het SBB. Het gebied is niet zonder begeleiding te bezoeken. Er is niet zo vaak een excursie, een unieke kans dus.

Wij gingen vaak als eendjes achter elkaar aan. Dit om de paadjes tussen al die schoonheid zo smal mogelijk te houden. We liepen over een heidepad naar een gebied dat eerder nog een weiland was.

Dat is nu geplagd. Hier was Zonnedauw, Pitrus, Trekrus, een enkel plantje Tormentil, Hazenzegge. Een aarzelend begin van opkomende gentiaanplantjes, deze hadden uitloperjes waar we met verbazing naar keken.

Moerassprinkhaan (foto Laurens van Run)

Gentiaanplantjes waren de laatste jaren wel zienderogen achteruit gegaan in dit gebied vertelde Rick. Er is nu weer hoop. Wat verderop gaat het geplagde gebied over in blauw grasland.

Dit grasland herkende ik van een excursie waaraan ik enkele jaren terug had deelgenomen. Het was toen gekleurd van de orchideeën.

Rick beaamde dit en vertelde dat na een bericht op de website over Punthuizen, er veel plantjes zijn uitgestoken. Dit is heel jammer want dezen moeten echt beschermd worden voor de toekomst.

Het behoort n.l. tot een Natura 2000 gebied!

Hij vertelde ook dat de waterhuishouding een voortdurende zorg is. Dit door de bijzondere mix van kleinschalig beheer. Wij kwamen b.v. in een (in de winter nat) gebiedje waar vele stengels omhoog staan van de Spaanse Ruiter.

Niet veel kleur meer maar wel uitgebloeide bloemen op die hoge stengel. Door het droge voorjaar was er minder bloei dan in vorige jaren maar de grond was op dat gedeelte begroeid met nieuwe scheuten.

Dus een goede hoop voor de volgende jaren. In een verder op liggend nat gebied zag je weer een

andere vegetatie van o.a. Egelboterbloem, Moeraswalstro en Addertong. Dezen stonden iets meer aan de rand van een greppel.

Op de stukken die in de winter onder water staan zie je op de hogere plekken vaak een goede ontwikkeling van Gagel. Op de iets minder natte delen was op de hogere randen boomopslag te vinden van o.a. de Grauwe wilg, Kruiwilg en de Geoorde-wilg, Zachte Berk, Zwarte Els enz. Rondom die vennen op een nu nog wat vochtige bodem komt voor: Dopheide, verschillende zegge vegetaties, Moerashertshooi, Veelstengelige Waterbies, Grote en Kleine Biesvaren e.d.

In die natte heide afgewisseld met slenk vegetaties zagen wij op een wat hogere plek een mierennest met larfjes van verschillende grootte. Op weer een ander plekje kreeg ik het verrassende gevoel of er sneeuw was gevallen maar nee, het was een slijmzwammetje, Gewoon ijsvingertje steeds weer andere vegetatie en levens.

De bodem is overwegend zand. Er is ook een wat hoger gedeelte met droge Struikhei, Zandklauwtjes mos, Zilver schoon. Er schijnt ook wel ergens Parnassia voor te komen, dat heb ik nu niet gezien.

Het was een hele leerzame en prachtige wandeling en niet alles is (zomaar) te beschrijven.

Tenny de Gier

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Boompieper
Braamsluiper	Buizerd
Geelgors	Houtduif
Kleine Bonte Specht	Kneu
Kwartel	Merel
Roodborsttapuit	Tuinfluitier
Vink	Zanglijster
Zwartkop	

Planten & Mossen

Blauwe Knoop	Bruine Snavelbies
Gevlekte Orchis	Kale Jonker
Moeraswespenorchis	Ruw Walstro
Spaanse Ruiter	Trekrus
Paddenstoelen	
Berkenzwam	Echte Tonderzwam
Gele Korstzwam	Gewone Hertenzwam
Gewoon Elfenbankje	Gewoon Ijsvingertje
Grijze Buisjeszwam	Kleine Breedplaatmycena
Paardenhaartaailing	Roodbruine Slanke
Amaniet	
Roodporiehoutzwam	Zandpadvezelkop
Zilveren Boomkussen	Zwarte Trilzwam

Overig

Levendbarende Hagedis

Insecten

Groot Dikkopje	Heideblauwtje
Huismoeder	Koevinkje
Moerassprinkhaan	Roodbandbeer
Sint-Jansvlinder	Zwartpuntsmalbok

Verlag excursie: Hondeven

Datum : Zaterdag 23 juli 2011
Thema : Libellen
Deelnemers : 7
Leiding : Bernard Wanders
Weer : Bewolkt met een enkel buitje

Omdat onze zusterafdeling Twenthe het Hondeven uitvoerig had geïnventariseerd en hierover een bijzonder mooi rapport had gemaakt wilden we graag dit gebied weer eens bezoeken. We zouden begeleid worden door een der kenners van dit gebied, helaas meldde zij zich af vanwege slechte weersvooruitzichten.

Gelukkig lieten 7 van onze leden zich niet zo makkelijk afschrikken en stonden om 9.00 uur klaar voor vertrek.

Nadat we op de parkeerplaats van het landgoed Schuttenwoolde arriveerden wandelden we in het bekende KNNV tempo door het bos naar het Hondeven. Het is altijd weer verassend het ven, dat een pingoruïne is, achter de karakteristieke, omringende wal te ontdekken. De laatste jaren is er op diverse plaatsen geplagd. Op de plagplekken vonden we veel karakteristieke plantjes zoals Kleine zonnedauw, Bruine en Witte snavelbies, Moeraswofsklauw, Klokjesgentiaan, Dwergzegge. De omringende Struikhei vegetatie is hier en daar verdrongen door Kraaiheide dat dan in grote plakaten groeiend geen andere planten lijkt te dulden. Na een klein buitje wandelden we verder naar een uitgebloeid maar daarom niet minder mooi veldje Beenbreek.

Grote keizerlibel

Omdat het zonnetje erbij kwam zagen we ook diverse libellen, Breedscheenjuffers, Watersnuffels, Lantaarntjes, Tengere pantserjuffers, Zwarte, Steenrode en Bruinrode heidellen.

Later vonden we in het aangrenzende rietmoeras ook nog enkele Keizerlibellen. Deze zaten tussen de vegetatie zich op te warmden en konden zo prachtig gefotografeerd worden. Opvallend was in dit gebied

de maggigeur die opsteeg uit het Moerashertshooi als je er doorheen liep.

Tegen een uur of één waren we bij de auto's terug en mocht de regen komen, wij hebben een prachtige excursie gehad. Op één klein buitje na was het de hele morgen heerlijk wandelweer en kregen de excursiegangers, zoals zo vaak, hun beloning van de weergoden.

Oranje zandoogje

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenzwaluw	Boomvalk
Buizerd	Gierzwaluw
Houtduif	Koolmees
Merel	Nijlgans
Wilde Eend	

Planten & Mossen

Biezenknoppen	Blauwe Bosbes
Bochtige Smele	Bruine Snavelbies
Draadrus	Egelboterbloem
Gewone Hennepnetel	Gewone Waternavel
Jeneverbes	Kleine Zonnedauw
Klokjesgentiaan	Knolrus
Melkeppe	Moerashertshooi
Moerasstruisgras	Moeraswofsklauw
Pijpenstrootje	Pitrus
Rankende Helmbloem	Riet
Rode Bosbes	Rode Dophei
Schildereprijs	Snavelzegge
Struikhei	Tengere Rus
Trekrus	Veelstengelige Waterbies
Veenpluis	Wateraardbei
Watermunt	Waterpostelein
Wilde Bertram	Witte Snavelbies

Insecten

Bont Zandoogje	Boomblauwtje
Bruin Zandoogje	Bruinrode Heidelibel
Groot Koolwitje	Grote Keizerlibel
Harsmannetje	Koelvinkje
Oranje Zandoogje	Tengere Pantserjuffer
Watersnuffel	

Verslag excursie: Junner Koeland

Datum : Zaterdag 13 augustus 2011
Thema : Vechtdal
Deelnemers : 8
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt, weinig wind en vrij warm

Op een bewolkte zaterdagmorgen hebben we met 8 mensen, waaronder 4 vrienden van de Twentse Welle, het Junner Koeland bezocht. Het stroomdalgrasland is één van de meest bekende koelands langs de Vecht.

Het was vroeger de gemeenschappelijke weide van de Junner boeren en ook nu nog wordt het gebied begraasd door paarden en koeien.

Het terrein bestaat uit een wat hoger gelegen gebied met rivierduintjes, wat lager gelegen kronkelwaarden en wordt omsloten door een oude meander.

Meest in het oog springend in het stroomdalgrasland waren de nestbulten van de Gele weidemier met bloeiend Geel walstro, roze Steenanjer en paarse Grote tijm.

Net buiten het eigenlijke Vechtdal stond de Struikhei al volop in bloei. Door het bewolkte weer lieten de vlinders en libellen het wat afweten. Paddenstoelen waren er door de vele regen in de voorafgaande periode des te meer.

Op de mest van de IJslandse pony's vonden we de zeldzame Grote speldenprikzwam, Witte mestinktzwam en Kleine korrelinktzwam.

In het stroomdalgrasland zagen we de Gele wasplaat, het rode Vuurzwammetje en de witte Wormvormige knotszwam die typisch zijn voor oude graslanden.

Hoewel het geen zonnige zomerdag was, kunnen we toch terug kijken op een interessante excursie.

Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholver	Blauwe Reiger
Boerenwaluw	Grauwe Gans
Koolmees	Nijlgans
Spreeuw	

Planten & Mossen

Blauwe knoop	Borstelgras
Geel walstro	Grasklokje
Grote tijm	Hondsroos
Mannetjesereprijs	Poelruit
Rode dophei	Rode Heidelucifer
Schildereprijs	Sleedoorn
Sleedoorn	Steevanjer
Struikhei	Tormentil
Wegedoorn	

Paddenstoelen

Berijpte Russula	Bleke Franjehoed
Franjevlekplaat	Gele Korstzwam
Gele Wasplaat	Gewone Fopzwam
Gewone Franjezwam	Gewone Krulzoom
Gewoon Vuurzwammetje	Grote Speldenprikzwam
Helmmycena	Kaneelkleurige Melkzwam
Kastanjeboleet	Kleefsteelstropharia
Kleine Bloedsteelmycena	Kleine Korrelinktzwam
Parelamaniet	Platte Tonderzwam
Roodbruine Slanke Amaniet	Ruitjesbovist
Scherpe Kamrussula	Tweekleurige Fopzwam
Witte Mestinktzwam	Wormvormige Knotszwam

Insecten

Blauwe Breedscheenjuffer	Bruin Zandoogje
Hooibeestje	Hoornaar
Icarusblauwtje	Klein Geaderd Witje
Kleine Vuurvlinder	Lieveling
Moerassprinkhaan	Sint-Jacobsvlinder (rups)

Lieveling (foto Laurens van Run)

Agenda

Door omstandigheden en ziekte waren er tijdens de laatste bijeenkomsten maar weinig deelnemers.

In de laatste bestuursvergadering hebben we dit besproken. Als bestuur vinden we dit een belangrijke activiteit, die eigenlijk gewoon door moet blijven gaan.

De eerste bijeenkomst na de zomerperiode is woensdag 21 september. Op het programma staan de bijzondere bomen in Hengelo.

Het verdere programma wordt bekend gemaakt na overleg met de deelnemers.

Suggesties en ideeën zijn van harte welkom!!

Geïnteresseerden zijn van harte welkom.

Aanvang om 14.30 uur tot ongeveer 16.30 uur.

De bijeenkomsten vinden plaats in het Woon- en Zorgcentrum `Het Woolde` aan de Geerdinksweg (naast het Shell-station).

Programma:

21 september 2011

Bijzondere bomen in Hengelo

Verdere informatie bij:

Jan Zwieneberg (tel 074-242 3975)

Zuilvormige zomereiken (foto Jan Zwieneberg)

Weusthagdag 3 juli 2011

Om de officiële start van Het Weusthagpark extra publiciteit te geven, werd er op 3 juli een activiteiten dag georganiseerd op o.a. de Houtmaat. Hier hadden we samen met het IVN een stand van waaruit excursies vertrokken en vooral kinderen schepnetjes etc. konden krijgen voor het vangen van waterdiertjes. Over belangstelling hadden we niet te klagen en er werd het nodige gevangen en met hulp van onze deskundigen op naam gebracht. Hieronder een impressie.

Jan Zwienenberg

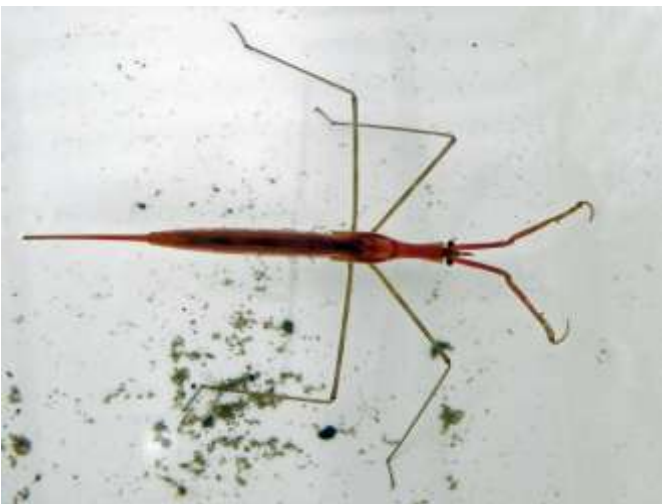
Spannend, door de microscoop kijken

Er werd druk gevist

En gevangen: een Baarsje

En een Staafwants

Schoningswerk Bentelerheide

Deze herfst gaan we het schonen van de Bentelerheide weer verder voortzetten. We hebben al een behoorlijk stuk vrij gemaakt van opslag van Berk, Lijsterbes en Vuilboom. Dit wil niet zeggen dat we klaar zijn. Na een half jaar sta je versteld hoe snel de opslag weer uitloopt. Volhouden is de enige remedie om de opslag onder controle te krijgen.

Daarom zullen we op zaterdag 10 september en 24 september de werkzaamheden weer voort zetten. Diegene die wil en kan helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar en takkenschaar graag meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen.

We schonen van 09.30 tot 12.00 uur. Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg.

Wytze Boersma (tel 074-3762711)

Grauwe kiekendief

Voor het eerst in 70 jaar heeft er weer in Overijssel een paartje Grauwe kiekendieven gebroed. In een graanveld grenzend aan de Engbertsdijksvennen, het hoogveenreservaat van Staatsbosbeheer, heeft een paartje Grauwe kiekendieven met succes drie jongen uitgebroed.

Er was al een tijdje een mannetje aanwezig in het gebied. Later kreeg dit mannetje gezelschap van een vrouwtje. Een medewerker van Staatsbosbeheer zag hoe het vrouwtje met nestmateriaal landde in een graanveld. Het kerngebied van de Grauwe kiekendief ligt in Oost-Groningen.

Een medewerker van de Stichting Grauwe Kiekendief was dan ook zeer verrast over dit broedgeval zover van het kerngebied. Samen met de eigenaar van het graanveld zorgde hij dat de vogels ongestoord konden broeden. Bij controle van het nest bleken er 3 jongen te zijn.

Om de jongen te beschermen tegen rovers werd het nest voorzien van een gazen kooi, zoals de stichting die ook in Groningen gebruikt. Begin augustus zijn de jongen geringd.

Bron: diverse persberichten

Olifantsrups

Donderdagmiddag 18 augustus 2011 wandelde deze prachtige felgroene rups van de Avondrood nachtvlinder, ook wel Olifant rups genoemd, in de warme zon op ons tuinpad naast de vijver. Vervolgens stak hij het gazon rustig vooruit rollend over en verdween in de planten border. Zie foto.

Fam. Weernink

Naschrift HdJ: Deze rups van het Groot avondrood (*Deilephila elpenor*) behoort de vlinderfamilie der pijlstaarten. De rups kan tot 8 cm lang worden. Op de eerste segmenten van het achterlijf (segmenten 4-5) bevinden zich 2 paar grote oogvlekken.

Als de rups wordt gestoord trekken ze het kopkapsel terug waardoor de voorzijde wordt opgeblazen en de oogvlekken duidelijk zichtbaar worden. Op die manier worden mogelijke, natuurlijke vijanden afgeschrikt. De rups foerageert 's nachts maar komt op mooie dagen soms ook in de namiddag tevoorschijn. De groene rupsen worden tijdens de laatste vervelling bruin.

Als waardplanten gebruikt de rups vooral wilgenroosje, springzaad, bastaardwederik, waterdrieblad, kattenstaart en teunisbloem en in tuinen geregeld fuchsia en druivenblad.

Het is een gewone soort die verspreid over het hele land voorkomt. De vlinders vliegen vanaf de schemering en foerageren al vliegend op kamperfoelie en op andere planten met buisvormige bloemen.

Bomenwandelingen

Het IVN heeft in het verleden verschillende bomenwandelingen gemaakt en als boekje uitgegeven. Een deel van deze wandelingen wordt nu geactualiseerd en zal digitaal beschikbaar komen.

Binnenkort komen wandelingen rond de Tuindorpvijver en het Centrum van Hengelo gereed. Ze zijn na half september te vinden op de website van IVN-Hengelo (www.ivnhengelo.nl).

Een wandeling in het Pr. Bernhardplantsoen is in voorbereiding.

Cursus 'Natuur-in-de-stad' in november

Een cursus over Natuur en Groen en Ecologisch Beheer in de stedelijke omgeving van Hengelo en de ontwikkeling Weusthagpark tot het groene hart.

De cursusgroep KIN van KNNV, IVN en NIVON Hengelo organiseert nu, in samenwerking met de gemeente Hengelo, een cursus waarin de stadsnatuur centraal staat.

De manier waarop het stedelijk groen wordt beheerd is van essentieel belang op de natuurwaarden in de stedelijke omgeving. Naast het traditioneel beheer, dat toegepast wordt voor grote delen van het stedelijk groen, wordt ook gekozen voor ecologisch groenbeheer.

Uitgangspunt voor deze cursus is het ecologisch groenbeheer: het scheppen van voorwaarden waardoor de inheemse flora en fauna zich kan ontwikkelen en uitbreiden.

In de cursus komen naast de flora en fauna ook het groenbeheer en het beleid van de instanties aan de orde. De cursus wil theorie en praktijk integreren.

Hiervoor zal de (concept) Natuurvisie voor het park Weusthag, als groen hart en ecologisch kerngebied midden in de stad, gebruikt worden. In deze visie worden concrete voorbeelden voor flora, fauna en beheer genoemd. Deze Natuurvisie is een invulling van het Masterplan en kadernota Weusthagpark 2008.

De cursus bestaat uit 4 theorieavonden en een excursie. Op de eerste avond komt de principes en ontwikkelingen in het ecologisch groenbeheer aan de orde.

Op de volgende avonden komen stadsklimaat, stadsflora, stadsvogels en insecten, functie van bomen als ook de ontwikkeling van braakliggend land naar stadsnatuur.

De laatste avond gaat over het traject 'van beleid naar beheer', in het bijzonder de uitvoering binnen de Gemeente, de plannen voor het park Weusthag en inbreng van bewoners.

Hiervoor wordt de (concept) Natuurvisie voor het park gebruikt met de concrete voorbeelden voor de flora, fauna en beheer.

De cursus wordt verzorgd door deskundigen van de 'groene' verenigingen en de gemeente Hengelo. Elke cursist ontvangt een hand-out met achtergrond informatie.

De cursus is op de maandagavonden 31 oktober en 14, 21 en 28 november, van 19.30 tot 21.30 uur in het Nivoncentrum aan de Lodewijkstraat 1 (hoek Berfloplein) in Hengelo.

De excursie wordt in het park gehouden. Het maximale aantal deelnemers is 25 personen.

De kosten zijn 25 euro voor leden en 30 euro voor niet leden. De kosten moeten voor aanvang van de cursus over gemaakt worden op bankrekening: 94.32.85.151 t.n.v. F. J. Pots te Hengelo.

Inlichtingen bij Wytze Boersma: tel (074) 376 2711 of per e-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

Opgave bij Marjo Mulder: tel (074) 27 73273 of per e-mail: marjomulder@home.nl

Nieuwe zoogdierenatlas Overijssel

Op 23 november 2011 verschijnt de nieuwe uitgave van het boek, Zoogdieren in Overijssel. Tot 30 september 2011 kunt u gebruik maken van de speciale intekenprijs van 24,95 euro. De zoogdierenwerkgroep Overijssel is verantwoordelijk voor dit boek. Verschillende andere organisaties zoals landschap Overijssel hebben een grote rol gespeeld in de projectgroep en in de gegevensverzameling. De grote variatie in het Overijsselse landschap zorgt ervoor dat er meer dan 50 zoogdiersoorten voorkomen.

In het boek vindt u:

- Actuele verspreidingsgegevens vanaf 1970 tot 2010 verdeeld in verschillende perioden
- Duidelijke kaarten
- Praktische informatie over zoogdieren in en rond het huis
- 'Rariteiten'
- Veel prachtige foto's

Overijssel is een provincie met een grote variatie aan landschappen en kent daardoor veel verschillende soorten zoogdieren. Dit boek geeft een duidelijk overzicht van de verspreiding van de zoogdieren in de provincie, maar richt zich tegelijkertijd op alle natuurliefhebbers, die geïnteresseerd zijn in zoogdieren.

Meer informatie en hoe te bestellen kunt u op onze website onder **Nieuws** vinden: www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal/

Verschijnt 23 november 2011

De zoogdieren van Overijssel

- Actuele verspreidingsgegevens vanaf 1970 tot 2010 verdeeld in verschillende perioden
- Duidelijke kaarten
- Praktische informatie over zoogdieren in en rond het huis
- 'Rariteiten'
- Veel prachtige foto's

Landelijke Dag SOVON

Zaterdag 26 november 2011.

De Landelijke Dag is het jaarlijkse bedankje aan alle vogeltellers van Nederland en vindt altijd plaats op de laatste zaterdag van november. Behalve een keur aan lezingen zijn er op deze inspirerende dag vele stands van vogelwerkgroepen, organisaties en handelaren met boeken, tijdschriften, kijkers, reizen en informatie. Altijd een goede gelegenheid om de laatste nieuwe vogelboeken te bekijken, een andere kijker uit te proberen of gewoon weer eens bij te praten met collega-vogeltellers.

De Landelijke Dag vindt plaats op de Universiteit Nijmegen in de Refter en het bijbehorende collegezalencentrum.

Momenteel is het programma nog niet bekend. We zullen het hier zo spoedig mogelijk bekend maken. Waar we wel al weten, is dat de er ditmaal twee parallelprogramma's verzorgd worden: één door de NCN en één door de NOU.

Meer informatie is te vinden op de website van SOVON: <http://www.sovon.nl/default.asp?id=263>